

KAHETEISTKÜMNES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2020

Ii 42:1–6 (Rm 7:14–25; Mt 21:28–32)

1 Siis Iiob vastas ISSANDALE ja ütles:

2 «Mina tean, et Sina suudad kõike ja et Sinul ei ole ükski asi võimatu.

3 Kes on see, kes mõistmatult püüab varjata Sinu nõu? Seepärast ma olen jutustanud, millest ma pole aru saanud, asjadest, mis mulle on imelikud ja mida ma ei mõista.

4 Kuule siis ometi ja ma räägin, mina küsin Sinult ja Sina seleta mulle!

5 Ma olin ainult kõrvaga kuulnud kuuldusi Sinust, aga nüüd on mu silm Sind näinud.

6 Seepärast ma võtan kõik tagasi ning kahetsen põrmus ja tuhas.»

Sissejuhatus

Iiobi raamat on komponeeritud raamjutustusena, milles esimesed kaks peatükki hõlmava proosavormis sissejuhatus ja viimase peatüki lõpuosas paikneva epiloogi vahele on paigutatud umbes neljakümne peatüki pikkune poeetiline peaosa. Raamat algab peategelase Iiobi tutvustamise ning teda ja tema peret tabanud vähemalt näiliselt mõttetute kannatuste kirjeldamisega, millele lisandub Iiobi kolme sõbra saabumise lugu, kes tulevad teda trööstima, aga ka noomima ja õpetama.

Neile kolmele – Eliifasele, Bildadile ja Soofarile – lisandub raamatu 32. peatükis sinnamaani nimetamata õpetlane Eliihu, kes nii Iiobis endas kui tema kolmes sõbras pettununa annab omalt poolt vastuse Iiobi kaebustele ning selgitab või õigemini üritab põhjendada Jumala mõistetamatut toimimist.

Iiobi raamatu ülesehitus on üsna korrapärane: Iiobi sõbrad peavad vaheldumisi igaüks kolm kõnet, millele Iiob igal korral vastab. Pärast kõiki neid kõnesid – ja neile järgnenud Eliihu oma – võtab sõna Jumal ise, kutsudes Iiobis esile alandliku kahetsuse ning õnnistades teda viimaks nii tema kannatuste kui neile eelnenud õnnepõlvega võrreldes üliküllusliku rikkusega.

Kuigi Iiob on täiesti mõistetavatel põhjustel kõigi inimlike kannatuste võrdkuju, ei ole Iiobi raamatu peateemaks siiski mitte inimlikud kannatused ega nende põhjendatus või põhjendamatus. Sellest tulenevalt ei saa peateemaks olla ka teodiike ehk jumaliku õigluse küsimus – kuigi Iiobi raamatus leidub küllaldaselt materjali nii inimkannatuste kui ka teodiike üle arutlemiseks.

Iiobi raamatu keskseks sõnumiks on pigem tunnistus Jumalast, kes on – varjatult, aga siiski äratuntavalt – kõige oleva ja toimuva taga; kes on alati suurem ka kõige

täiuslikumast võimalikust jumalamõistmisest, mis inimesel võib olla – ning keda võib ja tuleb alati, ka suurimais katsumustes ja valusaimais kannatustes usaldada.

See alandlik usaldumine Jumala kõikvõimsuse, mõõtmatu (ja tihtipeale ka inimesele mõistetamatu või haaramatu) tarkuse ja tahte hoolde tuleb esile viimase peatüki alguses, kus Iiob loobub kõigist pretensioonidest nii Jumalale kui elule ja igasugusele omaenda õigusele. Isegi kui ta ise ei tea endal olevat mingit süüd, mõistab ta Jumala suurust, imelisust ja teistsugusust hoomates (või õigemini omaenda väiksuse, väärituse ja piiratusena vastandatuna vaevaliselt, ent siiski raputavalt realistlikult aimates), et tal pole Jumalale öelda muud, kui: «Ma võtan kõik tagasi ning kahetsen põrmus ja tuhas.» (Ii 42:6)

Seda, kes on Iiobi raamatu autor, ei ole teada. Juudi traditsioonis on selleks vahel peetud Moosest, kuid enamus uurijaid on seisukohal, et raamat on praegusel kujul valminud ajavahemikus kuuendast kuni neljanda sajandini eKr, võib-olla Paabeli vangipõlve või sellele vahetult järgnenud ajal (olles sellisena vähemalt kaudselt samastatav ka Iisraeli rahvast tema pattude tõttu tabanud kannatustega). Heebrea traditsioonis liigitatakse Iiobi raamat Kirjutiste – כְּתוּבִים – alla ning paigutatakse Psalmide ja Õpetussõnade järele, kristlikus traditsioonis on Iiob esimene tarkusekirjanduse hulka kuuluvatest raamatutest. Peategelase nimi יִיֹב tuleneb tõenäoliselt verbist יָבַ – «vihatud olema», «vaenlane olema» – ning seda on tõlgitud kui «vihatu» või ka «tagakiusatu». Vanas Testamendis nimetatakse Iiobit veel Heseieli raamatus ühes reas kahe teise Õige, Noa ja Taanieliga (Hs 14:14.20).

Keelelisi märkuseid

Siis Iiob vastas – וַיַּעַן יִיֹב – sõna וַיַּעַן tähendab «vastama», «tunnistama», «hüüdma», ka «laulma».

Issandale – originaalis kasutatakse siin Jumala nime יְהוָה .

Mina tean – וַיֵּדַע – sõna וַיֵּדַע tähendab «teadma», «[ära] tundma», «tundma [õppima]», «mõistma», «oskama», «[milleski] vilunud olema» ning tähistab ka sisemist äratundmist. Siin on tegemist *perfektiga*, nii et võiks tõlkida ka «olen ära tundnud».

Et Sina suudad kõike – כִּי־כָל תּוּכָל – sõna יָכַל tähendab «suutma», «võimeline olema», aga ka «võitu saama», «võimust võtma»¹.

---

¹ Seega võiks selle (heebrea keeles endast muuhulgas kõlalist sõnademängu kujutava) väljendi alltähenduseks olla ka «Sinu võit!»

Ja et Sinul ei ole ükski asi võimatu – וְלֹא־יִבְצֵר מִמֶּךָ מְזֻמָּה – sõna בְּצַר tähendab «kättesaamatu olema». Sõna מְזֻמָּה tähendab eeskätt «nõu», «kavatsus», «ettevõtmine», «mõte».²

Mõistmatult – בְּלִי דַעַת – «ilma mõistmiseta»³. Sõna דַעַת – «mõistmine», «teadmine», «taipamine», «tundmine» – tuleneb verbist עָדַר (vt ülalolevat märkust).

Püüab varjata – מְעַלִּים – sõna עָלַם tähendab «varjama», «peitma», ülekanutult ka püüdu sõnaohtrusega tegelikku tõde kinni katta või vältida.

Nõu – sõna עָצָה tähendab «nõu», «nõuanne», «kavatsus».

Olen jutustanud – הִגַּדְתִּי – sõna נָגַד tähendab «jutustama», «teada andma», «avaldama».

Millest ma pole aru saanud – וְלֹא אָבִין – sõna בִּין tähendab «aru saama», «mõistma», «tähele panema», «tajuma», ka «kaalutlema».⁴

Asjadest, mis mulle on imelikud – נִפְלְאוֹת מִמֶּנִּי – sõna פָּלַץ tähendab «imeline olema», «mõistetamatu olema», ka «üle jõu käima».⁵

Ja mida ma ei mõista – וְלֹא אֲדַע – siin kasutatakse taas verbi עָדַר (vt ülalolevat märkust).

Kuule siis ometi – שְׁמַע־נָא – sõna שָׁמַע tähendab «kuulma», «kuulama», «tähele panema», «[palvet] kuulda võtma», ka «kuuletuma».

Ja ma räägin – וְאֶנְכִּי אֲדַבֵּר – asesõna אֶנְכִּי kasutamine siin näitab sõna kõneleja isiku rõhutamist, mida oleks paslikum eesti keelde tõlkida «ja mina kõnelen». Sõna דַבֵּר tähendab «kõnelema», «rääkima» ning tähistab korrastatud, mõtestatud kõnet.

Mina küsin Sinult – אֲשַׁאלְךָ – sõna שָׁאַל tähendab «[nõu] küsima», «anuma», «otsima», «[teenet] paluma».

Ja Sina seleta mulle – וְהוֹדִיעַנִי – siin kasutatakse taas verbi עָדַר (vt ülalolevat märkust), kusjuures võiks tõlkida ka «...anna mulle teada», «lase mul mõista», «luba/aita mul ära tunda».

² 1739. aasta Piiblis «...ja mitte ühteainust mõttet ei woi sinno eest ärrakeelda».

³ 1739. aasta piiblis «...ilma moistuseta».

⁴ Kogu väljendi וְלֹא אָבִין וְלֹא אֲדַע võiks tõlkida ka: «Seepärast: ma räägin, aga aru ei saa.»

⁵ Niisiis võiks tõlkida ka: «...mulle üle jõu käivast».

Ma olin ainult kõrvaga kuulnud kuuldusi Sinust – לְשִׁמְעֵי אָזְנוֹ שְׁמַעְתִּיךָ – väljendi לְשִׁמְעֵי – «kõrvakuulmine» – vasteks võiks siin olla «kuulujutt», niisiis võiks tõlkida ka «olen Sinust kuulnud ainult kuulujutte».

On mu silm Sind näinud – עֵינַי רָאָךְ – sõna רָאָךְ tähendab «nägema», «jalgima», «ära tundma», «mõistma».

Ma võtan kõik tagasi – וָאָחַזְתִּי – sõna וָאָחַזְתִּי tähendab «tagasi lükkama», «ära põlgama», «[millestki] keelduma», «hülgama», niisiis võiks pigem tõlkida «ütlen [kõigest] lahti» või hoopis nagu Septuagintas ἐφάυλισα ἐμαυτὸν – «põlgan iseennast».⁶ On võimalik ka etümoloogiline seos sõnaga וָאָחַזְתִּי – «sulama», «ära voolama» –, mis lisab Iobi enesealandlusele kõneka piltliku tähendusvälja.

Ning kahetsen – וַיִּנְחַמְתִּי – sõna וַיִּנְחַמְתִּי tähendab «kahetsema», «kaeblema», ka «[iseennast] haletsema».

Põrmus ja tuhas – עַל־עֶפְרָר וְאֶפְרָר – heebrea keeles on tegemist kõlalise sõnademänguga. Sõna עֶפְרָר tähendab «põrm», «kuiv muld», «puru», ka «praht», «prügi», «rusu». Sõna אֶפְרָר – «tuhk» – tähistab ülekantult ka midagi/kedagi väärtusetut ning võib olla etümoloogiliselt seotud ka sõnaga עֶפְרָר – «põrm».

Sisuline analüüs

Iobi täielik enesealandus Issanda kõikeületava suuruse ees on vastus Jumala esitatud väljakutsele, kusjuures osaliselt on tegemist peaaegu sõna-sõnalt kattuvate lausetega.

- Iiob: «Kes on see, kes mõistmatult püüab varjata Sinu nõu?» (Ii 42:3) – Issand: «Kes on see, kes mõistmatute sõnadega tahab varjutada minu nõu?» (Ii 38:2)
- Iiob: «Kuule siis ometi ja ma räägin, mina küsin Sinult ja Sina seleta mulle!» (Ii 42:4) – Issand: «Pane nüüd vöö vööle kui mees, mina küsin sinult ja sina seleta mulle!» (Ii 38:3; 40:7)

Õigupoolest võibki siin tegemist olla teatava eneserefleksiooniga: Iiob mitte ei ütle neid sõnu Jumalale, vaid kordab endamisi Jumala poolt talle öeldut – sellisel juhul mõjuvad need sõnad iseenda kibeda pilkamisena ja süvendavad veelgi Iiobi enesealandust, näidates, et ta tunneb ja tunnistab, et on lõplikult purustatud.

Võrdluseks võib vaadata Iiobi eelmist vastust Jumalale: «Vaata, ma olen selleks liiga tühine. Mida peaksin Sulle vastama? Ma panen käe suu peale. Ma olen kord rääkinud ja

⁶ 1739. aasta Piiblis «Sepärrast tahhan ma sedda põlgada»; 1796. aasta Erxlebeni tõlkes «Seperräst allanda minna henda Sinno een»; 1939. aasta Suures Piiblis «...seepärrast ma põlgan».

ma ei vasta enam, koguni kaks korda, ja enam ma seda ei tee.» (Ii 40:4j) Ka siin tunnistab ta oma tühisust, kuid tema sõnadest on tunda pigem trotsi Jumala vastu kui enda täielikku üleandmist Tema mõistetamatule suurusele (ja ainsana millekski lootust andvale armule).

Kuigi see, mis Jumala vastuses – või õigemini Tema poolt Iiobile esitatud [retoorilistes] küsimustes – Iiobit ehk esmalt kõige enam rabas, oli Jumala loodu hoomamatu ja lausa ehmatav suurus, imelisuus ning võib-olla ka teatav ebaratsionaalsus inimmõistuse seisukohalt, on sügavamal midagi märksa olulisemat. Iiobi patt või eksitus ei seisne mitte selles, et ta arvab end olevat ilma patuta ja peab seetõttu Jumala karistust ülekohtuseks, vaid selles, et ta arvab, et tal on õigus nõuda Jumalalt selgitust ning Jumal on kohustatud seda andma. Asi pole mitte lihtsalt selles, et Iiob – või ükskõik milline inimene – ei oleks niikuinii võimeline kõigest aru saama, vaid selles, et meil ei ole mitte mingisugust õigust Jumalalt üldse midagi nõuda ega oodata.

Võib-olla see inimese vaimusilmale (ja ka eneseteadvusele) väljakannatamatu pilt Jumalast, aga on vaieldamatu tõsiasi, et kui Jumal on see, kes Ta on – iseeneses lõpmatult täiuslik ja ka täielikult iseendale piisav, nii et ei saagi olla võimalik Talle midagi anda või lisada –, siis on ainus mõeldavalt õige hoiak Jumala suhtes enda täielik ja tingimusetu loovutamine Temale kõiges, sealhulgas ka mõistuse valdkonda puutuv, ükskõik, kas meie arusaamine sellega lepib või mitte.⁷ Küllap sedasama mõtet kannab ka Canterbury Anselmi kuulus «*Non tento, Domine, penetrare altitudinem tuam, quia nullatenus comparo illi intellectum meum; sed desidero aliquatenus intelligere veritatem tuam, quam credit et amat cor meum. Neque enim quaero intelligere ut credam, sed credo ut intelligam. Nam et hoc credo: quia nisi credidero, non intelligam.*»⁸

Jumal ei pea mitte midagi, Tal on täielik meelevald teha asju nii või teisiti või üldse mitte teha, ja inimesel ei ole «õigust» mitte millekski muuks kui see kõik alandlikult vastu võtta. Nagu öeldud, võib taolisest arusaamast võrsuv jumalapilt olla inimesele väljakannatamatu, nii selle pärast, et kuna inimene kipub endale ikka ja jälle oma näo järgi jumalat looma, võib tulemuseks olla hoolimatu ja jõhker despoot, kes lubab endale täiesti suvalist meelevallatsemist, kui ka seetõttu, et see kipub kahandama inimese eneseväarikust iseenda silmis.

---

⁷ Heaks näiteks on siin p. Loyola Ignatiuse palve: «Võta, Issand, kogu mu vabadus. Võta mu mälu, mu mõistus, kogu mu tahtmine. Kõik, mida oman või suudan, oled Sina mul' kinkinud – kõik selle annan ma tagasi Sulle ja jätan Su hooleks, et seda Sa oma tahtega juhiksid. Kingi mul' heldelt vaid oma armastus, siis olen piisavalt rikas ega otsi midagi enam.»

⁸ Ma ei katsu, Issand, läbi tungida sinu kõrgusse, sest ei mingil viisil pea ma sellele võrdseks oma mõistust, aga igatsen veidigi mõista sinu tõde, mida usub ja armastab mu süda. Sest ma ei püüa mõista, et uskuda, vaid usun, et mõista. Ja usun ju ka seda, et kui ma ei usu, siis ma ei mõista. (Proslogion ehk kõnelus, Akadeemia, 1991, nr 3, lk. 1884. Tõlkinud Marju Lepajõe)

On täiesti arusaadav, et inimene püüab nii iseennast, end ümbritsevat loodust kui ka Jumalat (või üleüldiselt üleloomulikku) seletada. See on täielikus kooskõlas Jumala tahtega, kuna Jumal on see, kes on kinkinud meile mõistuse. Probleemseks muutub olukord siis, kui inimene hakkab arvama, et ta teab midagi paremini kui Jumal ise, et Jumal eksib (olgu intellektuaalselt või moraalselt), et tal on õigus Jumala käest aru nõuda; kui ta kujutleb end Jumalale võrdse partnerina (või käitub, nagu oleks Temast koguni kõrgem).

Just selles on Iiobi enesealanduse ja patukahetsuse keskne sisu: ta mõistab, et saab olla vaid vastuvõtja ning et Jumalal õigus teha [talle], mida Ta iial heaks arvab, ja et kõiges, mida Jumal [talle] teeb, on Jumalal alati õigus isegi siis, kui keegi teine seda ei mõista ega õigeks mõista.

Selles inimliku eneseteadvuse jaoks lootusetult alandavas ja, nagu öeldud, isegi väljakannatamatus olukorras on tegelikult kogu aeg kohal ka vastupidine, vabastav ja ülendav sõnum: see, et Jumal üldse arvab heaks Iiobiga kõnelda ning temaga kui «mees mehega» vaielda (isegi kui taolise pildi taga on varjamatu pilge), näitab, et Jumala mõistetamatus juurde kuulub seegi, et mingil mõistetamatul põhjusel Ta hoolib meist. Me läheme Talle korda – kuigi, nagu juba öeldud, me ei saa Talle midagi anda ega lisada. Põhjus selleks ei saa olla taas kuskil mujal kui Jumalas endas, ja kuigi juba Vana Testament sellele vahel varjatumalt, vahel otsesemalt viitab, on see selgelt sõnastatud alles Uue Testamendi kinnituses, et «Jumal on armastus» (1Jh 4:16).

Me teame, et oma armastuses on Jumal läinud veelgi kaugemale (või õigemini: tulnud meile veelgi ligemale) kui enda kellelegi ilmutamine sõnas või isegi nägemuste kaudu (vrd Ii 42:5: «Ma olin ainult kõrvaga kuulnud kuuldusi Sinust, aga nüüd on mu silm Sind näinud.») – Ta on saanud ise inimeseks, üheks meie hulgast, kusjuures mitte ainult selleks, et oma Pojas meile oma armastust ilmutada, vaid et meid Temas uueks luua ja omaenda lastena enneolematusse kõrgusse ülendada.

Iiobi raamatu viimane peatükk kinnitab Iiobi uut, ülevoolavat õnnepõlve – aga see ei ole võrreldav sellega, mida Jumal on meile töötanud meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi.

Jutluseks

Nelipühale järgneva 12. pühapäeva teemaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi «Enese läbikatsumine». Pühapäeva sissejuhatuses öeldakse muuhulgas: «Jumala sõna õpetab meid analüüsima iseend ja oma eluviise. Õige enesetundmine väljendub alandlikkuses, millega võetakse arm vastu üksnes Jumala kingitusena.»

See haakub suurepäraselt Iiobi raamatu sõnumiga ning seda on võimalik seostada ka teiste 2. lugemisaasta lugemistega. Epistlis (Rm 7:14–25) kurdab apostel Paulus

langenud, patust rikutud ja nõrgestatud inimese kahetsusväärse (või koguni haletsusväärse) olukorra üle: «Head, mida ma tahan, ma ei tee, vaid paha, mida ma ei taha, ma teen.», ent osutab ka väljapääsule: «Kes ostab mu lahti sellest surma ihust? – Tänu olgu Jumalale meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi!»

Evangeelium (Mt 21:28–32) toob meieni Jeesuse tähendamissõna kahest pojast, kellest üks esmalt tõrkus oma isa vastu, ent hiljem kuuletus, teine aga oli kuulekas vaid sõnades, mitte tegudes. Seda tähendamissõna Iiobi looga kõrvutades võib teatavat paralleeli näha mõlema pojaga: Iiob *tunnistab* algusest peale Jumala ülemvõimu ja õigust, ent ei ole valmis seda päriselt *tunnustama* kuni raamatu viimase peatükini. Kuna Jeesuse sõnul kehastab esimene poeg patuseid (lausa ränki avalikke patuseid – tõlnereid ja hoorasid) ning teine poeg ennast teistest paremaks ja küllap ka õigemaks pidavaid ülempreesterid ja rahvavanemaid (vrd Mt 21:23), on keskseks seoseks Vana Testamendi lugemisega just Iiobi eneseõigus, sest Jumal ise kinnitab Iiobi raamatu alguses, et Iiob oli kõigiti vaga ja õiglane ning hoidus igasugusest kurjast (vrd Ii 1:8), ja seega ei saa teda vähemalt väliselt samastada avalike patustega. Küll aga on olemas ilmne seos sellega, mis õige sagedasti kipub juhtuma nendega, kes on väliselt kõigiti vagad ja õiged – nad muutuvad kõrgiks ja üleolevaks –, ning sellest ohust ei ole paraku priid ka kristlased.

Jutlus ei peaks siiski liigselt keskenduma inimeste hurjutamisele eneseõiguse pärast, vaid pigem Iiobi [taas-]avastatud ja väga selgelt väljendatud alandlikkusele Jumala ees, mis ühelt poolt tähendab täielikult purustatuna põrmus ja tuhas kahetsemist, teisalt aga enda tingimusetus usalduses Jumalale ja Tema armule üleandmist. Ning sellest tulenevalt kõige olulisemana Jumala lausa mõistetamatule suurusele ja armule, mis väljendub nii Tema loodu imelisuses kui veelgi enam selles, kuidas Ta on ennast läbi aegade inimestele tunda andnud kuni lõpliku eneseilmutuse ja -loovutamiseni Jeesuses Kristuses.

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Inimeseks olemise juurde kuulub vähemalt teadvustamata püüdlus Jumala poole, soov nii Tema loodut kui Teda ennast tundma õppida ja mõista. Hoolimata sellest, kas see püüdlus on siiras ja isetu või mitte, on selle juures kaks olulist tõsiasja, mida ei tohi unustada: esiteks, et Jumal kindlasti toetab ja soodustab seda, ent teiseks, et ka parimal puhul ei vii see ikkagi lõpliku eesmärgini, kuna inimene ei ole mitte kunagi võimeline isegi Jumala loodut, Temast endast rääkimata, täiuslikult ega lõpuni mõistma.
2. Olulisem kui teoreetiline jumala- ja maailmamõistmine on kahtlemata omaenda elu mõtestamine. Sellega kaasneb pea paratamatult teatav eneseõigustamine, kuna on loomulik, et inimene püüab nii talle endale kui teistele osaks saavat kaaluda muuhulgas ka õigluse ja ülekohtu kriteeriumidest lähtuvalt. Nii võivad ka kõige

vagamates ja jumalakartlikumates inimestes võrsuda teatavad nõudmised ja etteheited Jumalale, isegi siis, kui neid ei taba samasugused saatuselöögid nagu Iiobit.

3. Jumal ei võlgne meile mitte midagi. Aga Ta näitab meile pidevalt, nii oma Sõnas kui muul viisil, et Ta tahab ja on valmis kinkima meile küll mitte kõike, mida me ise arvame vajavat, aga samal ajal hoopis enamat kui pelgalt seda, mida arvame vajavat. Ta ei saa meilt midagi ja Tal ei olegi meilt midagi saada, aga meile, kes me niikuinii oleme saanud Temalt juba kõik, mis meil on ja mis me ise oleme, kingib Ta oma Pojas iseennast, et meist võiks Tema lastena saada midagi kirjeldamatult enamat kui me oma sõgedas isekuses iial soovida ja nõuda oskame.⁹

---

⁹ Vrd Ef 3:20j: Aga Jumalale, kes meis tegutseva väega võib korda saata palju rohkem, kui oskame paluda või isegi mõelda, Temale olgu kirkus koguduses ja Kristuses Jeesuses igavesest ajast igavesti kõigi sugupõlvedeni!